

НОВИ ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА²³

ВЪВЕДЕНИЕ

Злоупотребата с наркотици е един от най-големите проблеми, пред които се изправят всички държави, включително Сърбия. Злоупотребата с различни типове наркотици е причина за смъртта всяка година на милиони хора по целия свят. Важно е да се подчертае, че пристратените към наркотици не са единствените жертви, но също и членовете на семейството и обществото са непреки жертви. Темата на този доклад е наркотични вещества, тъй като употребата на вещества за медицински цели не е незаконна.⁴ Някои наркотици се използват като болкоуспокояващи докато други имат лечебни ефекти.⁵ Според член 3, параграф 12 от Закона за контролирани психоактивни вещества, злоупотребата с контролирани психоактивни вещества е използването на вещества, които са забранени, както и използването на контролирани психоактивни вещества по начин и в количества и за цели, които не са предписани.⁶

В продължение на повече от сто години международната общност се опитва да минимизира разрушителните ефекти от злоупотребата с наркотици чрез превантивни и репресивни мерки. Например, през 2014 броя на смъртни случаи в САЩ, предизвикани от злоупотреба с наркотици се е увеличил с 23% (47.055) в сравнение с 2010 (38.29)⁷, докато през 2015 са отбелязани 50000 смъртни случаи в

¹ Radosav Risimović, associate professor at the Academy of Criminalistic and Police Studies in Belgrade

² NARCO-MAP; HOME/2015/ISFP/AG/TDFX/8742; Improving knowledge on NPS and opiates trafficking in Europe; Project developed with the financial support of the European Commission – Transnational initiatives to fight trafficking in drugs and firearms – DG Justice/DG Migrations and Home Affairs.

³ The paper has resulted from the scientific research projects financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia: The Development of Institutional Capacities, Standards and Procedures for Combating Organized Crime and Terrorism in the Context of International Integrations (no. 179045), realized by the Academy of Criminalistic and Police studies in Belgrade 2011-2014 (headed by Prof. Sasa Mijalkovic, PhD) and by the Ministry of the Interior of the Republic of Serbia: Criminality in Serbia and Instruments of State Response, realized by the Academy of Criminalistic and Police Studies in Belgrade 2015-2019 (headed by Prof. Dragana Kolaric, PhD).

⁴ *The Preamble of the Convention on Psychotropic Substances* from 1971: “The Parties being concerned with the health and welfare of mankind recognize that the use of psychotropic substances for medical and scientific purposes is indispensable and that their availability for such purposes should not be unduly restricted.”

⁵ M. Pavlović, *Krivična dela u vezi sa opojnim drogama*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 2012., Niš, p. 444.

⁶ *Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama*, Sluzbeni glasnik Republike Srbije, broj 99/2010. (The Law on Psychoactive Controlled Substances, *Official Gazette of the Republic of Serbia*, no. 99/2010).

⁷ M. Warner et al., “*Drugs Most Frequently Involved in Drug Overdose Deaths: United States, 2010–2014*”, National Vital Statistics Reports, 10/2016, p. 3.

резултат на свръхдоза в страната, което е увеличение с 300% в сравнение с началото на века⁸ Според прогнози на UNODC 207 400 смъртни случая причинени от злоупотреба с наркотици по целия свят през 2014.⁹

В началото на 20 век Шанхайската Опиумна Комисия от 1909 и Конвенциите на Лигата на Нациите от 1925 и 1931 привличат вниманието на света към проблемите свързани с традиционните естествени наркотици (опиум, канабис, кокаин) и полу-синтетични наркотици (хероин).¹⁰ Най-важните международни документи, приети след Втората световна война са Single Convention on Narcotic Drug (Ню Йорк, 30 март 1961), Protocol Amending Single Convention on Narcotic Drug (Женева, 25 март 1972) и Convention on Psychoactive Substances (Виена, 21 февруари 1971).¹¹ Споменатите конвенции са от първостепенна важност за темата на този доклад и ще бъдат дискутирани в текста по-долу.

Нито теорията, нито практиката споделят едно единствено мнение по отношение на концепцията за нови психоактивни вещества (от тук нататък НПВ). Първата част на доклада се занимава с концепцията за тези вещества. Също така се анализира отношението между НПВ и така наречените традиционни наркотици. Понататък се дискутират спецификите на разпространението на НПВ. Значителна част от този доклад рефлектира върху наказателното право за НПВ, например различните реакции на законодателите към появата на НПВ на пазара за незаконни наркотици.

КОНЦЕПЦИЯТА ЗА НОВИ ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА

Преди да се анализира концепцията за НПВ, ще отговорим какво са психоактивни вещества. Според съществуващия закон, контролирани психоактивни вещества са тези, които могат да бъдат открити в списъка с психоактивни вещества: 1) опиати, напр. Наркотици; 2) психотропни вещества; 3) продукти от какъвто и да е произход, които имат психоактивни ефекти; 4) други контролирани психоактивни вещества.¹² Както е в Член 3, параграф 1 от Закона за контролирани психоактивни вещества, наркотични субстанции са субстанции от какъвто и да е синтетичен произход, който е в списъка и в съответствие с Single Convention on Narcotic Drug ("Official Gazette of the SFRY", no. 2/64), с други думи вещество, което основно има ефект върху централната нервна система като предизвиква аналгезия (успокояване на болката), наркоза (състояние на ступор или сън), инсомния (незаспиване), халюцинации, нарушения в двигателните функции и други патологични или функционални изменения в централната нервна система.¹³ В следствие на член 3,

⁸ L. Baletsky, C. S. Davis, Today's fentanyl crisis: Prohibition's Iron Law, revisited, The International Journal of Drug Policy, 46/2017, p. 156.

⁹ UNODC (United Nations Office of Drugs and Crimes), World Drug Reports, 2016, Vienna, p. 9.

¹⁰ P. I. Dargan, D. M. Wood, New Psychoactive Substances – Classification, Pharmacology and Toxicology, 2013, Boston-Amsterdam, p. 3.

¹¹ *Opus citatum*, p. 3.

¹² Закон о psihoaktivnim kontrolisanim supstancama, Služben glasnik Republike Srbije, broj 99/2010 (*The Law on Psychoactive Controlled Substances*: "Official Gazette of the Republic of Serbia, no. 99/2010).

¹³ *Opus citatum*.

параграф 2 от Закона за контролирани психоактивни вещества, психотропно вещество е вещество от какъвто и да е синтетичен произход, което е в списъка и в съответствие с Convention on Psychotropic Substances (“Official Gazette of the SFRY”, по. 40/73), с други думи вещество, което има ефекти основно върху централната нервна система и изменя мозъчните функции като променя перцепцията, настроението, съзнанието и поведението.¹⁴ В следствие на това психоактивните вещества са вещества от какъвто и да е синтетичен произход, които имат ефекти на централната нервна система и изменят функцията на мозъка.

Както са дефинирани в Доклада на UNODC, НПВ са психоактивни вещества, чието производство, продажба, притежание, употреба, изнасяне или внасяне са ограничени нито от Single Convention on Narcotic Drug от 1961, нито от Single Convention on Psychotropic Substances от 1971, но въпреки това могат да представляват заплаха за общественото здраве.¹⁵ Терминът “нови” не предполага, че тези вещества са произведени наскоро, въпреки че често това е така.¹⁶ Именно, НПВ са веществата, които са съществували от години, но едва наскоро са станали достъпни и популярни.¹⁷ Много от тези вещества са били патентовани в началото на 1970-те или дори по-рано, но тяхната химическа композиция е била леко модифицирана наскоро, така че да предизвикат същите ефекти като традиционните вещества (например същия ефект може да се предизвика от смесването на друго познати вещества).¹⁸ НПВ са легална алтернатива на незаконните наркотици тъй като техният ефект е подобен на ефекта от забранените наркотици.¹⁹

Според дефиницията на UNODC, НПВ могат да бъдат продавани с етикети, указващи, че тяхното разпространение не е забранено, като например: „не е предназначено за човешка консумация“, „изследователски химикал“, „легална дрога“²⁰, „дизайнерска дрога“, „синтетична дрога“, „аналог“ или „нов“²¹. Най-честият термин използван за НПВ е „легална дрога“, който е създаден от масовите медии и приет в научни дебати, дори в държави, които не говорят английски.²²

¹⁴ *Opus citatum.*

¹⁵ UNODC, *The Challenge of New Psychoactive Substances*, Vienna, 2013, p. 1.

¹⁶ C. Chatwin et al., *New drugs, new directions? Research priorities for new psychoactive substances and human enhancement drugs*, *The International Journal of Drug Policy*, 1/2017, p. 1.

¹⁷ *Opus citatum*, p. 1.

¹⁸ UNODC, *The Challenge of New Psychoactive Substances*, Vienna, 2013, p. 1.

¹⁹ P. Deluca et al., *Identifying emerging trends in recreational drug use; outcomes from the Psychonaut Web Mapping Project*, *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 39/2012, p. 222.

²⁰ P. Quintana et al., *The hidden web and the fentanyl problem: Detection of ocfentanil as an adulterant in heroin*, *The International Journal of Drug Policy*, 40/2017, p. 78.

²¹ O. Corazza et al., *‘Legal Highs’ an inappropriate term for ‘Novel Psychoactive Drugs’ in drug prevention and scientific debate*, *The International Journal of Drug Policy*, 1/2013, p. 82.

²² D. Schmidt, *Die Entwicklung des Beteubungsmittelstrafrechts bis Mitte 2011*, *NJW*, 41&2011, p. 3013.

Всяка страна има свое собствено име за НПВ. В Италия се употребява термина „умна дрога“²³, докато в Полша се използва „dopalaszcze“²⁴.

Както е според общоприетото мнение, термина „легална дрога“ е неподходящ по няколко причини²⁵. Първо, ако нещо е легално, това означава, че не е забранено, с други думи употребата на определено вещество не е забранена. Истината е, че НПВ не са били забранени, когато за пръв път са се появили на пазара, но има механизми, които могат да променят легалния им статут, с други думи те би трябвало да бъдат обозначени като контролирани вещества колкото се може по-рано. Второ, прилагателното *легално* е неадекватно защото младите хора, които не са запознати със законовите регулации относно наркотиците, могат да бъдат подведени за забраната върху употребата на определени вещества. Трето, има вероятност хората, които продават НПВ, да използват това име така, че да подчертаят отсъствието на риска от криминално преследване и по този начин да промотират веществото. И на последно място, този термин дава грешната представа на потребителите на НПВ относно тяхното здраве защото те смятат, че веществото е безопасно след като е „легално“.²⁶ От друга страна, терминът „high“ е неподходящ, тъй като предполагаемите позитивни ефекти на веществото и по този начин подвежда неинформираниите, че няма здравословни последици.

Рискът за общественото здраве, причинен от НПВ е от висок интензитет тъй като тези вещества са по-лесно достъпни за огромен брой хора от традиционните наркотици. Например, НПВ се предлагат в повече от сто магазина (така наречените главни или умни магазини) в Ирландия за кратък период през 2005.²⁷ Нещо повече, трябва да се спомене, че в последните пет години по два типа на седмица НПВ са се появявали на пазара за наркотици.²⁸ Трябва също така да се отбележи, че въпросните НПВ се отнасят до така наречените „легални дроги“, което означава, че веществата, които са на разположение в магазините не са били включени в съществуващите законови регулации. По просто казано, тъй като тези вещества не са били отбелязани като контролирани вещества, тяхната продажба не е била забранена. Без съмнение НПВ не са били рекламирани и продавани като наркотици в Ирландия, а като продукти, неподходящи за човешка консумация, въпреки че са били под етикет с жаргон за наркотици.²⁹ НПВ не са така изключително продавани в Сърбия както в Ирландия или някои други страни, но

²³ O. Corazza, et al., *Opus citatum*, p. 82.

²⁴ P. Jablonski, A. Malczewski, *New psychoactive substances - problem and response*, 2014, Warsaw, p. 3.

²⁵ O. Corazza, et al., *Opus citatum*, p. 82.

²⁶ P. Jablonski, A. Malczewski, *Opus citatum*, p. 4 (An advertisement on the site for the sale of NPS in Poland was: “Life is too short to use unhealthy pills.” The seller’s intention to tempt potential substance users by convincing them that there is no risk for their health is obvious.)

²⁷ P. V. Kavanagh, J. D. Power, *New psychoactive substances legislation in Ireland - Perspectives from academia, Drug Testing and Analysis*, 7-8/2014, p. 884.

²⁸ EMCDDA and EUROPOL, *EU Drug Markets Reports – In depth Analysis*, 2016, Luxembourg, p. 142.

²⁹ P. V. Kavanagh, J. D. Power, *Opus citatum*, p. 884.

има няколко от така наречените умни магазини в Белград, които продават продуктите си онлайн.

Достъпността на НПВ е тясно свързана с възможността за продажба онлайн. Имайки предвид, че много често НПВ не са забранени вещества, те могат да бъдат закупени чрез предимствата на модерните технологии. Някой клиент може да закупи НПВ от който и да е онлайн магазин в страната или света чрез помощта на компютър или мобилен телефон без да излиза от своя апартамент или месторабота. Ако обикновения начин за придобиване на наркотици се сравни с купуването онлайн, може да бъде забелязано, че второто има повече от едно предимство: купувачът може да получи инструкции или информация как да намали вредните ефекти от веществото; преди да вземе решението какво да купи, може да види предложенията за всички продавани продукти на едно място; както клиента, така и продавача се чувстват в повече безопасност тъй като няма директен физически контакт между тях.³⁰ Напредъка в технологичните възможности на Китай и Индия по отношение на производството на НПВ в малки лаборатории от една страна, а от друга – онлайн продажбата, правят НПВ по-достъпни на пазара за наркотици в Европа.³¹

НАКАЗАТЕЛНОПРАВНА РЕГУЛАЦИЯ НА НПВ

Международните организации и законодателите в някои страни са се опитвали да контролират психоактивните вещества, с други думи търговията с тях, което може да бъде постигнато с регулярно обновяване на Списъка с психоактивни вещества. Ключовия въпрос тук е как да се прецени дали едно ново вещество трябва да бъде добавено към Каталога на контролираните вещества.³² По-точно, оспоримо е дали едно вещество трябва да бъде забранено, кога трябва да бъде забранено и как.³³

Според Конвенцията за психотропни вещества от 1971, първият механизъм за контрол на нови вещества функционира по следния начин: „Ако Партия или Световната здравна организация имат информация, отнасяща се до вещество, което все още не е под международен контрол, което по тяхно мнение може да изисква добавянето на веществото към някой от Каталогите на тази Конвенция, трябва да съобщят за това на Генералния секретар и да го снабдят с информацията в подкрепа на това съобщение“ (Член 2, параграф 1) Конвенцията има четири списъка с наркотици, към които се реферира в нейните регулации. Според Член 2, параграф 2 от тази Конвенция, „Генералния секретар трябва да предаде подобна нотификация и всякаква информация, която счете за отнасяща се до това на Партиите, на Комисия и, когато нотификацията е направена от Партия, до Международната здравна организация.“

³⁰ E. Wadsworth et al., *The adherence to UK legislation by online shops selling new psychoactive substances*, Drugs, education, prevention and policy, 2017, p. 1.

³¹ P. Griffiths et al., *Getting up to speed with the public health and regulatory challenges posed by new psychoactive substances in the information age*, Addiction, 10/2013, p. 1700.

³² M. J. Barratt et al., *A critical examination of the definition of 'psychoactive effect' in Australian drug legislation*, The International Journal of Drug Policy, 40/2017, p. 17.

³³ C. Coulson, J. P. Caulkins, *Scheduling of newly emerging drugs: a critical review of decisions over 40 years*, Addiction, 4/2012, p. 767.

„Ако информацията, предадена с такава нотификация, индикира, че веществото е подходящо за включване в Каталог I или Каталог II, съгласно параграф 4, то Партиите трябва да разгледат, с оглед на цялата информация, което е на тяхно разположение, възможността от предварително подлагане на веществото на всички мерки за контрол, които са приложими към веществата от Каталог I или Каталог II, по съобразен начин.“ (Член 2, параграф 3)

„Ако Международната здравна организация открие:

A) че веществото има капацитет да предизвика:

i) 1) състояние на зависимост

2) стимулация централната нервна система или депресия, което да доведе до халюцинации или нарушение в двигателната функция или мислене, или поведение, или перцепция, или настроение, или

ii) подобна злоупотреба или подобни вредни ефекти както вещество от Каталог I, II, III или IV и се злоупотребява така, че да предизвика проблем за общественото здраве или обществото, даващо основание за поставянето на веществото под международен контрол, Международната здравна организация трябва да комуникира до Комисията оценка на веществото, включително степента или вероятността за злоупотреба, размера на сериозност за проблем за обществото и общественото здраве и размера на полезност на веществото в медицинска терпаия, заедно с препоръки върху мерките за контрол, ако има такива, които биха били подходящи с оглед на оценката.“ (Член 2, параграф 4).

„Комисията, вземайки под внимание комуникацията със Световната здравна организация, чийто оценки трябва да бъдат определящи по отношение на медицинските и научни въпроси, и съзнавайки икономическите, социални, легални, административни и други фактори, които може да счете за свързани с това, може да добави веществото в Каталог I, II, III и IV. Комисията може да потърси допълнителна информация от Световната здравна организация или от други подходящи източници.“ (Член 2, параграф 5)“.

Въпреки това, контролът на наркотици основно се извършва като те се добавят в списъка със забранени вещества в националните законодателства. По-просто казано, отговорът на наказателния закон на възникването на НПВ е забраняването на подобни вещества. Съответно на това, има няколко начина, по които НПВ се забранява. Според първия, някои вещества, които изпълняват условията да бъдат счетени за наркотици и които не са били в списъка със забранени вещества до сега, трябва да бъдат добавени в списъка. Тази концепция е разпозната от нашето законодателство. Според нашето мнение, забраната на някои НПВ може да осуети тяхната легална продажба само за няколко дни. Този период е достатъчен на разпространителите да информират производителните на НПВ, че веществото е забранено в определени държави и те трябва да модифицират неговата молекулярна структура, така че да стане „ново“ за наказателното право, с други думи да стане легално.³⁴

³⁴ T. P. Stackhouse, *Regulators in Wackyland: Capturing the Last of the Designer Drugs*, Arizona Law Review, 4/2013, p. 1110.

НПВ имат химична структура, която е подобна, но не е идентична с химичната структура на забранените вещества.³⁵ През 1982 двама адвокати в САЩ произвеждат синтетична версия на хероин, чиято продукция не е забранена (1-methyl-propionoxy-4-phenylpyridine (MPPP)), в мазето на техния офис. Въпреки факта, че формулата е коректна, те не успяват да подържат химична реакция на правилната температура и киселинност. В следствие на това, резултатът, до който тези двама „химици“ стигат, е бил токсично вещество, чиято употреба води до мозъчни увреждания и симптоми, подобни на болестта Паркинсон.³⁶ По случайност, списъка с химикали, който двамата адвокати са закупили е бил открит от хими, на когото му се струва странно, че офис на адвокати има нужда от такъв тип и такова количество от веществата, затова съобщил за случая на полицията.³⁷

Това е добър пример, който показва как тайни лаборатории за наркотици могат да бъдат открити. Взаимодействието между държавните агенции, които се борят с нелегалните наркотици е от първостепенна важност за постигането на целта. Например, ако предшественици или машини за правене на таблетки са били внесени в държавата, митническите служители трябва да докладват на полицията за по-нататъшна проверка. Нещо повече, ако обикновен гражданин или юридическо лице увеличат внезапно консумацията на токът и водата, това трябва да бъде сигнал на представителите на компаниите за доставка на ток и вода за това да уведомят полицията за подобни случаи. По този начин, ако всички държавни агенции са свързани, могат да се постигнат добри резултати в борбата с нелегални наркотици. Трябва да подчертаем важната роля на митниците – ако предшественици влязат в страната, то страната ще бъде изправена пред растящ проблем. За години напред държавните агенции ще трябва да се борят, за да открият и изземат забранените вещества от тайни лаборатории за наркотици из цялата страна.

Събитията, които следват от гореспоменатия случай в САЩ са познати като истинско бедствие заради дизайнерските дроги. Дизайнерските дроги са синтетични съединения, патентовани така, че да имитират ефектите от контролираните вещества (United States v. Roberts, 363 F.3d 118, 122 (2d Cir.) 2004).³⁸ Според съществуващите регулации по отношение на незаконни наркотици, Федералното правителство не е могло да заведе дело срещу извършителите, тоест адвокатите. В резултат на това, редица нелегални лаборатории са били отворени. Страхувайки се от дизайнерските наркотици. Конгреса е прокарал Федералния аналогичен акт през 1986, чиято цел е да предотврати избягването на наказателно преследване чрез леки структурни модификации на наркотиците, забранени от Controlled Substances Act. Съгласно Федералния аналогичен акт, ако вещество е „по същество подобно“ в своята структура и фармакологични ефекти на наркотици, забранени от Controlled Substances Act, това ново вещество също е забранено.³⁹ Например, MDMA е подобно на MDA в своята химична структура и има

³⁵ H. L. Weingarten, *1-Methyl-4-Phenyl-1, 2, 3, 6-Tetrahydropyridine (MPTP): One Designer Drug and Serendipity*, Journal of Forensic Sciences, 2/1988, p. 588.

³⁶ G. Kau, *Flashback to the Federal Analog Act of 1986: mixing rules and standards in the cauldron*, University of Pennsylvania Law Review, 156/2008, p. 1078; C. Coulson, J. P. Caulkins, *Opus citatum*, p. 767.

³⁷ H. L. Weingarten, *Opus citatum*, p. 589.

³⁸ T. P. Stackhouse, *Opus citatum*, p. 1108.

³⁹ H. K. Sathappan, *Slaying the Synthetic Hydra: Drafting a Controlled Substances Act that Effectively Captures Synthetic Drugs*, Ohio State Journal of Criminal Law, 2/2014, p. 827; G. Kau, *Opus citatum*, p. 1079.

аналогични фармакологични ефекти като MDA, което е забранено вещество, и по този начин прави MDMA също нелегално в съответствие с Федералния аналогичен акт. Между другото, след като MDMA е било забранено в САЩ през 1985, всички проучвания на позитивните ефекти от MDMA за пост-травматичния стрес (PTSD) са били спрени за двадесет и пет години.⁴⁰

Според Член 813 от Кодекса на САЩ, глава 13, постановяваща превенция и контрол на злоупотребата с наркотици, всеки федерален закон, който регулира контролираните вещества може да бъде приложен върху аналогични контролирани вещества, които са предназначени за човешка консумация.⁴¹ „Не за човешка консумация“ е фразата, която ще бъде обсъдена в текста по-долу.

Взимайки всичко гореспоменато под внимание, може да се заключи, че ролята на Федералния аналогичен акт е от първостепенна важност за превенцията на НПВ в САЩ. От друга страна, наказателното преследване на извършители в съответствие с Федералния аналогичен акт е по-скоро сложно, особено когато се сравни с наказателното преследване, предвидено от Акта за контролираните вещества. Причините за това са както следва: 1) трябва да бъде доказано, че веществото е аналогично, което изисква въвличането на съдебен следовател в процеса на наказателноправни действия, което прави всичко по-скъпо; 2) аналогичните вещества са нелегални само ако са предназначени за човешка консумация. Разпространителите на НПВ често слагат етикет, че техните продукти „не са за човешка консумация“, така че да се предпазят от наказателно преследване.⁴² Тяхната защита в случай на наказателни действия ще бъде базирана на факта, че потребителя е консумирал веществото на своя собствена отговорност въпреки, че продукта е правилно обозначен „не за човешка консумация“. Тези са основните недостатъци на Федералния аналогичен акт. Този акт може също така да бъде оспорен по отношение на ретроактивните приложения на регулации защото подсъдимия обикновено не знае дали е с обвинение за криминално престъпление докато веществото не бъде доказано за „аналогично“ по време на наказателните действия.⁴³

Въпреки че Федералния аналогичен акт е имал огромно въздействие върху контрола на НПВ на нелегалния пазар за наркотици, това не означава, че проблема е решен. Точно обратното, въпреки почти три десетилетия борба срещу НПВ, войната срещу дизайнерските наркотици е далеч от успешен край. Най-големия недостатък на аналогичния подход е неговата неопределеност и твърде общото поле на приложение.⁴⁴ В тази връзка, трябва да се подчертае, че нито научната общност нито практиката са могли да отговорят на въпроса по отношение на нивото на подобие сред веществата, така че те да бъдат преследвани според Федералния аналогичен акт.⁴⁵

Според една концепция, НПВ могат да бъдат забранени чрез налагане на регулации, свързани с медикаменти. НПВ, обаче, не се използват за медицински цели, а

⁴⁰ M. A. R. Kleiman, *Commentary on Coulson & Caulkins (2012): Optimizing drug scheduling*, *Addiction*, 4/2012, p. 774.

⁴¹ H. K. Sathappan, *Opus citatum*, p. 827.

⁴² *Opus citatum*, p. 828, 833.

⁴³ L. A. King et al., *Analogue controls: An imperfect law*, UK Drug Policy Commission, 2012, London, p. 4.

⁴⁴ T. P. Stackhouse, *Opus citatum*, p. 1110.

⁴⁵ H. K. Sathappan, *Opus citatum*, p. 836.

за удоволствие. От това следва, че „Европейския съд отсъжда, че страните членки не могат да използват медицински закони, за да забраняват НПВ“.⁴⁶

Отговорът на законодателите към НПВ в някои европейски страни се проявява чрез общи мерки за контрол. „Започвайки от молекулярната структура, която сама по себе си не е нужно да бъде психоактивна, се специфицират особени вариации на структурата, които водят до вещество, което да бъде под контрол,“⁴⁷ Общи мерки за контрол предполагат, че законодателя забранява група от психоактивни вещества предварително.⁴⁸ Всички типове вещества, с други думи всички вещества, произлизащи от един и същ „молекулярен скелет“ са забранени.⁴⁹ От това следва, че общите мерки за контрол не включват индивидуален подход към всяко вещество, с други думи индивидуалната оценка на психоактивните му ефекти. Това значи, че общите мерки за контрол имат определени предимства в сравнение както с традиционния подход на включване на всяко забранено вещество в списъка и аналогичния подход, който определя дали всяко едно вещество е аналогично (подобно) на вече забранените. През 1971 няколко дефиниции за общ контрол са били включени в Акта за злоупотреба с наркотици на Обединеното кралство. Например, следните вещества са били забранени с клаузите в този акт: анаболни стероиди, барбитурати, катонини, фентанили, петидини, и т.н.⁵⁰

Разпространен недостатък на общите мерки за контрол е това, че те не специфицират каквото и да е индивидуално контролирано вещество (например нито мефедрон, нито MDMA са споменати в Акта за злоупотреба с наркотици). Нещо повече, неговите дефиниции са неразбираеми за хора, които не са химици.⁵¹ До толкова до колкото точността на правния отговор е замесена, Акта от 1971 позволява временно забраняване на вещество само за няколко седмици.⁵² Въпреки това, в днешно време, когато нови НПВ се появяват на нелегалния пазар всеки ден, този оперативен отговор според Акта от 1971, се счита за твърде бавен.⁵³

В последните няколко години бланкетна забрана на НПВ е станала неделима част от наказателните закони в няколко страни: Ирландия (2010), Полша (2011), Румъния (2012), Нова Зеландия (2013), Австралия (2015) и Обединеното кралство (2016).⁵⁴ На 26 май 2016 Акта за психоактивни вещества, забраняващ производството, износа, вноса и доставката на психоактивни вещества, изключващ тези освободени от този акт, влиза в сила в Обединеното кралство.⁵⁵ Предимството на това законово решение е, че то най-накрая позволява на законодателя да се занимава с НПВ тъй като се криминализират

⁴⁶ P. Reuter, B. Pardo, *Can new psychoactive substances be regulated effectively? An assessment of the British Psychoactive Substances Bill*, *Addiction*, 1/2017, p. 28.

⁴⁷ L. A. King et al., *Opus citatum*, p. 3.

⁴⁸ C. Chatwin et al., *Opus citatum*, p. 2.

⁴⁹ P. V. Kavanagh, J. D. Power, *Opus citatum*, p. 884.

⁵⁰ L. A. King et al., *Opus citatum*, p. 3.

⁵¹ *Opus citatum*.

⁵² UNODC, *Commission on Narcotic Drugs Thematic Intersessional, Psychoactive Substances Act 2016 and the NPS Intelligence System*, 2016, p. 4.

⁵³ P. Reuter, B. Pardo, *Opus citatum*, p. 28.

⁵⁴ M. J. Barratt et al., *Opus citatum*, p. 17.

⁵⁵ A. Stevens et al., *Legally flawed, scientifically problematic, potentially harmful: The UK Psychoactive Substance Bill*, *The International Journal of Drug Policy*, 12/2015, p. 1167.

всичко психоактивни вещества (както вече съществуващите, така и тези, които предстои да се патентоват).

От друга страна, бланкетните забрани на психоактивни вещества не са позитивно приети в научната литература. Редица недостатъци са изтъкнати както ще бъде обяснено по-нататък в доклада. Някои автори са на мнение, че концепцията за психоактивни вещества според акта от 2016 е твърде обща. Посочва се, че Акта от 1971 за злоупотребата с наркотици криминализира някои вещества, които могат да имат вредни ефекти, достатъчни, за да причинят социален проблем (член 1, параграф 2). Както вече беше споменато в този доклад, националното законодателство смята, че наркотично вещество е вещество, което причинява „патологични или функционални изменения в централната нервна система“.⁵⁶ В контраст, акта от 2016 дефинира психоактивно вещество като всяко вещество, което предизвиква психоактивни ефекти на лицето, което го консумира. Според този акт, психоактивният ефект, е наличен в случай, че веществото стимулира или подтиска централната нервна система, има въздействие върху менталните функции или емоционалното състояние на индивид (член 2, параграфи 1 и 2). Съответно, няма „праг“ на риск или нараняване, което веществото да трябва да причини, за да бъде считано за наркотично вещество според този акт. Законодателя приема предположението дефинирано в доклада, който се внася от панелт, състоящ се от експерти по наркотиците.⁵⁷ Позицията на Комисията е, че дефинирането на психоактивни вещества съгласно съществуващия закон е твърде сложно и изисква много време за установяване на вредните ефекти от веществата и по този начин пречи за бърза реакция на властите при появата на НПВ. От друга страна, законодателя се опитва да предотврати широко приложение на Акта от 2016 като предписва изключения в Каталог 1 от този акт, към които актът не се прилага. (контролирани наркотици в рамките на значението на Актът за злоупотреба с наркотици от 1971, медицински продукти, алкохол, никотин и тютюневи изделия, кофеин и кофеинови продукти, храни) .⁵⁸ Въпреки това, някои автори са на мнение, че предписването на изключения не може да предотврати широкото приложение на актът⁵⁹ и техники за бързо филтриране за установяване на психоактивни ефекти на вещества не е надеждно, тъй като само клиничните проучвания могат осигурят точни данни.⁶⁰ Психоактивните ефекти могат да предвидят или на основа на химичната структура на веществото или с тестове върху животни, но точни резултати могат да се добият само от изследвания, базирани на човешкия опиут. Установено е, че някои определени вещества имат различни фармакологични ефекти върху човешкия мозък от ефектите, предречени в лабораторни експерименти.⁶¹ Изключителен проблем по отношение на Акта от 2016 е фактът, че психоактивните ефекти се определят след бърз филтриращ тест, докато наказателното законодателство се прилага ретроактивно.⁶²

⁵⁶ *Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama*, “Sluzbeni glasnik Republike Srbije”, br. 99/2010. (*Law on Psychoactive Controlled Substances*, “Official Gazette of the Republic of Serbia”, no. 99.2010).

⁵⁷ *New Psychoactive Substances Review – Report of the expert panel*, September 2014, p. 56.

⁵⁸ *Psychoactive Substances Act 2016* (c. 2) Schedule 1 — Exempted substances, p. 40.

⁵⁹ P. Reuter, B. Pardo, *Opus citatum*, p. 29.

⁶⁰ A. Stevens et al., *Opus citatum*, p. 1168.

⁶¹ P. Reuter, B. Pardo, *Opus citatum*, p. 29.

⁶² E. Wadsworth et al., *Opus citatum*, p. 3.

По-нататък, трудно е да се докаже в наказателноправни действия, че извършителят е знаел или подозирал или би трябвало да е знаел или подозирал, че веществото в определен случай е било психоактивно, с други думи, че е имало психоактивни ефекти, което е необходимо изискване за установяване на *mens rea*.⁶³ От това следва, че наказателното преследване на извършители е дълъг процес и води до допълнителни разходи за делото. В допълнение, забраняване на НПВ може да предизвика потребителите да търсят алтернативни стимуланти, с други думи те да започнат да използват други контролирани вещества с по-вредни ефекти.⁶⁴

Пълното приложение на Актът за психоактивни вещества предотвратява онлайн продажбата на НПВ. Проучване, направено от Британското правителство, откива, че след като актът е бил приложен в действие, всички сайтове, които продават НПВ са били затворени или са спрели да продават НПВ, или са регистрирали нови домейни в чужбина (информирали са своите клиенти, че няма да доставят НПВ на територията на Великобритания).⁶⁵ От друга страна, дори и ако актът спира успешно онлайн продажбата на НПВ, наркотиците ще бъдат продавани на сивия пазар, с други думи потребителите ще ги купуват от разпространители на нелегални наркотици. Подобна практика може да предизвика повече вреда (например купуване на наркотици, смесени с вещества със съмнително качество; потребители ще купуват продукти без етикет или опаковка).⁶⁶ Следователно, все още е несигурно какво ще се случи с пазара за НПВ във Великобритания. Не е вероятно, че потребителите ще спрат да консумират НПВ или други наркотици. Дали ще се опитат да намерят алтернативни доставчици? Дали ще се обърнат към традиционните наркотици? Времето ще покаже какво ще се случи на пазара за НПВ в тази страна, както и ефектите от Актът от 2016.

Опитвайки се да разреши проблема с НПВ, законодателите в Нова Зеландия забраняват разпространението на НПВ освен ако продавача не докаже, че веществото е „нискорисково“ (тежестта за доказване е върху продавача). Въпреки това, законодателите не са дефинирали термина „нискорисков“ като по този начин правят приложението на легални регулации на практика трудно.⁶⁷ Подобно, Консултативния съвет по злоупотребата с наркотици (ACMD) предлага нова дефиниция, която да насочи обсега на Актът от 2016 върху злоупотребата с наркотици съответно която забраната ще се отнася само до тези вещества, които са били вредни така както вече забранените.⁶⁸ Очевидно е трудно да се определи дали НПВ са вредни както вече контролираните вещества тъй като широко дефинираните рестрикции водят до редица трудности по отношение на тяхното прилагане и позволяват несъразмерен отговор към НПВ от една страна, докато от друга рестрикциите предполагат по-бавна реакция.

⁶³ A. Stevens et al., *Opus citatum*, p. 1168.

⁶⁴ *Opus citatum*.

⁶⁵ E. Wadsworth et al., *Opus citatum*, p. 3.

⁶⁶ A. Stevens et al., *Opus citatum*, p. 1169.

⁶⁷ P. Reuter, B. Pardo, *Opus citatum*, p. 28.

⁶⁸ *Opus citatum*, p. 29.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

До известна степен е сложно да се определи дали вещество трябва да бъде забранено като НПВ. Успешна оценка отнема време и изисква знание и екипировка. Докато решението се взема върху забраната, три потенциални грешки могат да бъдат направени: 1) да се забрани вещество, въпреки че не е оправдано; 2) да не се забрани вещество, което би трябвало да се забрани; 3) бавна реакция в случай на правилно забранено вещество. Вземащите решение трябва да имат предвид следните неща: веществата, чиято забрана се разглежда, често са социално полезни (например използват се за производство на енергия, и т.н.); полицията, прокуратурата и съдилищата гледат на веществата като източник на проблеми; политическия процес по вземане на решения включва етически проблеми; вещества, чиято забрана се разглежда, дават повод за страх сред лаиците.⁶⁹

От това следва, че няма просто решение към разширяването на пазара за НПВ. Ключовият проблем се отнася до въпроса както трябва да се регулира (забрани), с други думи до кои НПВ се отнася. Всички други проблеми по отношение на законовата регулация на НПВ се повдигат от този въпрос. Практиката е доказала, че индивидуални, аналогични и общи мерки за контрол не са достатъчно ефективни в борбата срещу НПВ основно поради тяхната бавна реакция. В допълнение, въпреки че аналогичните и общите мерки за контрол са подобрене в контролирането на НПВ, те не са адекватни мерки срещу появата на НПВ, които нямат подобие сред вече идентифицираните вещества.⁷⁰

Нашата страна разпознава индивидуални мерки за контрол на НПВ, които предполагат каталогизиране на нови вещества в списъка с контролирани вещества от Министъра на здравеопазването по предложение на Комисията за психоактивни контролирани вещества, състояща се от „представители на Министерство на здравеопазването, Образованието, Вътрешните работи, Труда, Социалната политика, Отбраната, Младежда и спорта, Културата, Правосъдието, Земеделieto и Ветеринарната медицина, местното самоуправление, както и приети експерти в областта на контролираните психоактивни вещества“ (Член 8, параграф 1 и член 4, параграф 1 от Закона за психоактивни контролирани вещества). НПВ не представляват заплаха за общественото здраве както в Сърбия, така и в някои други европейски страни. Въпреки това, само въпрос на време е преди дела на НПВ от пазара за наркотици да стане значително по-голям. Следователно, необходимо е да се вземат превантивни мерки и да се подготвят ограничителни мерки от сега нататък.

Компетентните министерства в някои страни (Нидерландия например) може временно да забранят търговията с НПВ докато законодателите не вземат финално решение.⁷¹ Също така, санитарната инспекция в Полша е ауторизирана да забранява продажбата на вещество за определен период от време докато необходимите тестове се направят.⁷² В тази връзка, трябва да се посочи, че когато под въпрос е реакцията към НПВ,

⁶⁹ C. Coulson, J. P. Caulkins, *Opus citatum*, p. 767.

⁷⁰ L. A. King et al., *Opus citatum*, p. 4.

⁷¹ B. Hughes, A. R. Winstock, *Controlling new drugs under marketing regulations*, *Addiction*, 11/2012, p. 1895.

⁷² P. Jablonski, A. Malczewski, *Opus citatum*, p. 14.

не стриктност, с други думи строгост на предвидените наказания, е от първостепенна важност, а бързината на реакцията.

Идеално решение би била легалната регулация, отнасяща се до всички типове НПВ. Бланкетната забрана, която съществува във Великобритания от 2016, е пример за такава регулация. Въпреки това, доклада разглежда недостатъците на общата забрана на всички НПВ. Подобна забрана е неадекватно дефинирана, с други думи не е напълно ясно до кои вещества се отнася. Има шанс да бъде приложена към продукти, които не предизвикват такива вредни ефекти, както традиционните наркотици. По-просто казано, бланкетната забрана е диспропорционален отговор към появата на НПВ и нейното прилагане е свързано с редица трудности. Например, наказателното преследване за продажба на НПВ, които предизвикват лек психоактивен ефект е недопустимо защото може да доведе до високи разходи по дела и налагане на несъразмерни наказания. Нещо повече, общата забрана може да забави научните изследвания върху нови лекарства.

Както беше вече споменато в доклада, бланкетната забрана има редица предимства, в сравнение с други законодателни опити да се създадат регулации спрямо НПВ. Държавите, които вече прилагат тази забрана, би трябвало непрекъснато да провеждат проучвания върху ефектите от бланкетната забрана и при необходимост, съответно да модифицират наредбите, регулиращи НПВ. Нашето мнение е, че определени модификации са желани тъй като, въпреки че са много ефективни на пръв поглед, обикновените регулации не са решението за регулиране на сложни социални отношения. Без съмнение НПВ са комплексно явление.

Следователно, битката срещу НПВ изисква коопериране и интеракция между държавните агенции. В споменатия вече пример от 1982, с намесени двама адвокати „химици“, случаят е бил успешно решен в следствие на взаимодействие между полицията, агенциите, борещи се с нелегални наркотици, здравни работници, клинични токсикологични лаборатории, химици и пожарникари. Поцарникарите са влезли в помещенията на заподозрените и са ги инспектирали, тъй като заподозрените са пазели запалителни вещества там и тъй като полицията не е имала законово основание за подобно претърсване.⁷³ Въпреки че всяка агенция притежава данните, които са адаптирани към тяхната функция, определени данни са от взаимно значение. Оттук, размяната на информация е сред ключовите неща, както и продължаващото обучение е съществено необходимо. Образованието не е важно само за успешното разрешаване на случаи, но и за протекция на длъжностните лица при физически контакт с НПВ.

Радослав Рисимович
Асоцииран професор
Академия за криминалистични и полицейски изследвания

НОВИ ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА – КОНЦЕПЦИЯ И НАКАЗАТЕЛНОПРАВНА РЕГУЛАЦИЯ

⁷³ H. L. Weingarten, *Opus citatum*, p. 595.

Обобщение

Злоупотребата с наркотици е един от най-големите проблеми пред които всички държави се изправят. Достатъчно е да се каже, че милиони хора по целия свят губят живота си поради злоупотреба с различни типове наркотици. Няма уникална концепция за НПВ на теория и на практика. В първата част на доклада авторът се опитва да открие какво се има предвид с този термин. Доклада анализира отношението между НПВ и така наречените традиционни наркотици. Авторът дискутира спецификите на разпространението на НПВ. Значителна част от доклада се занимава с реакцията на наказателното право към НПВ, с други думи различните начини на реакция на законодателите към появата на НПВ на пазара за наркотици.

Съответно на дефиницията в Доклада на Офиса на Обединените Нации за Наркотици и Престъпления, НПВ са психоактивни вещества, чието производство, продажба, притежание, употреба, износ или внос са ограничени Single Convention on Narcotic Drugs от 1961 и от Конвенцията за психотропни вещества през 1971, но въпреки това представляват риск за общественото здраве. Терминът „нови“ означава, че тези вещества може да не са били задължително произведени скоро, въпреки че често случаят е такъв. Предимствата и недостатъците на реакциите на законодателите към появата на НПВ в няколко страни е разгледана от този доклад. В тази връзка, ние анализирахме индивидуалните, аналогичните, общите и бланкетните забрани на НПВ.

Литература:

1. A. Stevens et al., Legally flawed, scientifically problematic, potentially harmful: The UK Psychoactive Substance Bill, *The International Journal of Drug Policy*, 12/2015.
2. B. Hughes, A. R. Winstock, Controlling new drugs under marketing regulations, *Addiction*, 11/2012.
3. C. Chatwin et al., New drugs, new directions? Research priorities for new psychoactive substances and human enhancement drugs, *The International Journal of Drug Policy*, 1/2017.
4. C. Coulson, J. P. Caulkins, Scheduling of newly emerging drugs: a critical review of decisions over 40 years, *Addiction*, 4/2012.
5. D. Schmidt, Die Entwicklung des Betaubungsmittelstrafrechts bis Mitte 2011, *NJW*, 41/2011.
6. EMCDDA and EUROPOL, EU Drug Markets Reports – In depth Analysis, 2016, Luxembourg.
7. E. Wadsworth et al., The adherence to UK legislation by online shops selling new psychoactive substances, *Drugs, education, prevention and policy*, 2017.
8. G. Kau, Flashback to the Federal Analog Act of 1986: mixing rules and standards in the cauldron, *University of Pennsylvania Law Review*, 156/2008.
9. H. K. Sathappan, Slaying the Synthetic Hydra: Drafting a Controlled Substances Act that Effectively Captures Synthetic Drugs, *Ohio State Journal of Criminal Law*, 2/2014.

10. H. L. Weingarten, 1-Methyl-4-Phenyl-1,2,3,6-Tetrahydropyridine (MPTP): One Designer Drug and Serendipity, *Journal of Forensic Sciences*, 2/1988.
11. L. A. King et al., *Analogue controls: An imperfect law*, UK Drug Policy Commission, 2012, London.
12. L. Baletsky, C. S. Davis, Today's fentanyl crisis: Prohibition's Iron Law, revisited, *The International Journal of Drug Policy*, 46/2017.
13. M. A. R. Kleiman, Commentary on Coulson & Caulkins (2012): Optimizing drug scheduling, *Addiction*, 4/2012.
14. M. Pavlović, *Krivična dela u vezi sa opojnim drogama*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 2012., Niš.
15. M. J. Barratt et al., A critical examination of the definition of 'psychoactive effect' in Australian drug legislation, *The International Journal of Drug Policy*, 40/2017.
16. M. Warner et al., "Drugs Most Frequently Involved in Drug Overdose Deaths: United States, 2010–2014", *National Vital Statistics Reports*, 10/2016.
17. *New Psychoactive Substances Review – Report of the expert panel*, September, 2014.
18. O. Corazza et al., 'Legal Highs' an inappropriate term for 'Novel Psychoactive Drugs' in drug prevention and scientific debate, *The International Journal of Drug Policy*, 1/2013.
19. P. Deluca et al., Identifying emerging trends in recreational drug use; outcomes from the Psychonaut Web Mapping Project, *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 39/2012.
20. P. Griffiths et al., Getting up to speed with the public health and regulatory challenges posed by new psychoactive substances in the information age, *Addiction*, 10/2013.
21. P. I. Dargan, D. M. Wood, *New Psychoactive Substances – Classification, Pharmacology and Toxicology*, 2013, Boston-Amsterdam.
22. P. Jablonski, A. Malczewski, *New psychoactive substances - problem and response*, 2014, Warsaw.
23. P. Quintana et al., The hidden web and the fentanyl problem: Detection of ocfentanil as an adulterant in heroin, *The International Journal of Drug Policy*, 40/2017.
24. *Psychoactive Substances Act*, 2016.
25. P. Reuter, B. Pardo, Can new psychoactive substances be regulated effectively? An assessment of the British Psychoactive Substances Bill, *Addiction*, 1/2017.
26. P. V. Kavanagh, J. D. Power, New psychoactive substances legislation in Ireland - Perspectives from academia, *Drug Testing and Analysis*, 7-8/2014.
27. *Preambula Konvencije o psihotropnim supstancama iz 1971. godine*.
28. T. P. Stackhouse, *Regulators in Wackyland: Capturing the Last of the Designer Drugs*, *Arizona Law Review*, 4/2013.
29. UNODC, *The Challenge of New Psychoactive Substances*, 2013, Vienna.
30. UNODC, *World Drug Reports*, 2016, Vienna.
31. *Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama*, Služben glasnik Republike Srbije, broj 99/2010.

